

SULTAN VELED'İN ORUÇ KASİDESİNE BİR ŞERH: AHMED REMZİ DEDE'NİN TUHFETÜ'S-SÂ'İMİN'İ*

Muhittin ELİAÇIK**

Özet

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin oğlu Sultan Veled ayet ve hadisleri tefsir etme ve sırları açıklamada gösterdiği başarı ile tanınmıştır. Onun oruç ibadetinin faziletlerini anlattığı, üzerinde pek durulmamış 30 beyitlik bir Farsça kasidesi olup bu kaside Ahmed Remzî (Akyürek) tarafından bir risale ile tercüme ve şerh edilmiştir. Bir tür nasihatname mahiyetinde düzenlenmiş olan bu küçük risale dilbilimsel olarak da önemli olup, Farsça - Türkçe küçük bir lügat kitabı niteliğindedir. Ahmed Remzi bu eserin başında Sultân Veled'in irfanın inci ipine çekilmiş dediği oruç kasidesini bazı arkadaşlarının ricalarından dolayı şerh ve tercüme ettiğini bildirmektedir. Bu risalede klasik şerh metodu uygulanmış ve kasidede geçen her bir kelime mükerrer olmamak üzere şiir örnekleri de verilerek en ince ayrıntılarına kadar açıklanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Sultan Veled, Ahmed Remzi, oruç, kaside, şerh.

THE ANNOTATION WHICH WAS WRITTEN BY AHMED RAMZI DEDE TO ODE OF FAST OF SULTAN WALAD

Abstract

Mawlana Jalal al-i Rumi's son Sultan Ould, in the interpretation of verses and in the hadiths and description secrets are known with success. He are a ode a 30 Persian verses about the virtues of fasting. This ode was translated and annotated by Ahmed Ramzy. A kind of the advice it is important that this little treatise linguistic and Persian - Turkish is like a small vocabulary book. Ahmed Ramzi at the beginning of this work says that translated and annotated because request of some friends the fast ode of Sultan Walad. Classic annotation method was applied in this treatise. Every word of this ode, are described in detail along with the poems.

Keywords: Sultan Walad, Ahmed Ramzi, fast, ode, annotation.

Giriş

Sultan Veled (25 Nisan 1226, Lârende - 11 Kasım 1312, Konya) Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin büyük oğlu olup Mevlânâ tarafından kendisine dedesinin adı (Bahâeddin Muhammed) verilmiş ve şiirlerinde “Veled” mahlasını kullanmıştır. Babasının sohbet meclislerinde yetişmiş, daha sonra kardeşi Alâeddin ile birlikte tahsilini Şam'da sürdürmüştür. Sırayla dedesine, Seyyid Burhâneddin'e, Şems-i Tebrîzî'ye intisap ettikten sonra babasının halifeleri Selâhaddîn-i Zerkûb ve Hüsâmeddin Çelebi'ye bağlanmış, Şeyh Kerîmüddin'in 1292'de vefatının ardından da Mevlânâ'nın makamına geçip irşad faaliyetine başlamıştır. Mevlevîliğin âdâb ve erkânı onun döneminde oluşmuştur. Sultan Veled eserlerinde babasının muhteva ve üslubunu izlemiş, şiirlerinde Mevlânâ'nın eda, ifade, istiare, vezin ve rediflerini kullanmış; ancak babasına göre

* Bu makale, 9 - 11 Aralık 2011 tarihlerinde İstanbul'da yapılan Uluslararası Sultan Veled Sempozyumu'nda sunulan bildirinin yeniden düzenlenmiş şeklidir.

** Prof. Dr.; Kırıkkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, meliacik63@yahoo.com.

tahkiyevî anlatıma çok az yer vermiştir.¹ Mevlânâ, oğlunun istediği gibi yetişmesinden memnun olmuş ve bu sevincini: “Bahâeddin! Benim bu âleme gelişim senin zuhûrun içindir. Benim bütün söylediklerim nihayet sözlerimden ibârettir. Hâlbuki sen, benim işim, eserimsin” diyerek belirtmiştir.² Sultan Veled, yetmiş yıl boyunca babasının sözlerini nazmen açıklamış, sırları açıklamak ve hadisleri tefsir etmekte büyük bir başarı göstermiştir. Babasının ölümünden sonra kırk yıl daha yaşayan Sultan Veled 1312’de öldüğünde babasının yanına defnedilmiştir.³ Sultan Veled üç cilt mesnevî ve bir cilt divan yazmış ve “Çocuk babasının sırrıdır” hadisini doğrularcasına babasının sözlerini nazmın ileri hayal ve benzetmeleriyle açıklamıştır.⁴ Onun tıpkı babası gibi bir divan, üç mesnevi ve bir de mensur *Maârif*’i olup bu eserlerinde Türkçeye daha fazla yer vermesiyle Mevlânâ’dan ayrılmıştır. Şiirleri genellikle didaktik manzumeler olup bir nâzım edasıyla yazılmışlardır ve kendisi de bu durumu: “Şiirin benim için ne değeri var? Benim şâirlerin hüneri olan şiir söylemekten başka bir sanatım var” diyerek belirtmiş, nazmı fikirlerini yaymak için bir vasıta bildiğini ifade etmiştir.⁵ Eserlerini sade ve akıcı bir Farsça ile yazmış, bazen Türkçe şiirler de söylemiştir. Divanında 14 Türkçe gazel olup *Velednâme*’de 76, *Rebâbnâme*’de 162 Türkçe beyit vardır. Arapça ve Rumca şiirleri de vardır.⁶

Farsça olan *Divan*’ı toplam 13335 beyit olup gazellerin çoğu Mevlânâ’nın gazellerine nazîredir. Üç mesnevisinin ilki olan *Velednâme*, toplam 9007 beyit olup “İbtidâ” kelimesiyle başladığı ve ilk mesnevisi olduğu için *İbtidânâme* adıyla anılmış ve Mevlânâ, halifeleri ve yakın çevresi hakkında en güvenilir bilgiler verilmiştir. *Rebâbnâme* 8124 beyit olup Mevlânâ - Şems ilişkisine dair bilgileri içerir. *İntihânâme* 120 başlık ve 8313 beyit içerir. *Ma’ârif*, Farsça mensur tek eseridir.⁷

Sultan Veled’in Oruç (Sıyâm) Kasidesi

Sultan Veled’in, Ahmed Remzi Dede tarafından şerh ve tercüme edilen 30 beyitlik Farsça oruç kasidesi müstakil bir manzume olup, değişik nüshalarda Divanı veya Mesneviyâtı içinde de ayrıca bulunabilir. Akıcı bir dil ve üslupla yazılmış olan bu kaside, şair Ahmed Remzi Dede tarafından aynı akıcılıkla tercüme edilmiştir. Matbu nüshanın ilk sayfasında: “Kayseriyye Mevlevî şeyhi mahdûmu Ahmed Remzî. Ma’ârif Nezâret-i Celîlesinin (465) numaralı ve 2

¹ Veyis Değirmençay, *Sultan Veled*, DİA, C.37, 2009, s. 521.

² *Sultân Veled*, Türkkad İstanbul Şb. Yayını, 2011, s. 3.

³ Sultan Veled, *Maârif*, Çev. Meliha Tarıkâhya, MEB, İstanbul 1985, s. 15.

⁴ Ahmed Eflâkî, *Âriflerin Menkıbeleri*, Çev. Tahsin Yazıcı, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2006, s. 597.

⁵ *Sultân Veled*, Türkkad İstanbul Şb. Yayını, 2011, s. 94.

⁶ Değirmençay, *agm.* s. 521.

⁷ Değirmençay, *agm.* s. 521-522.

Kânûn-ı Evvel 1313 târîhli ruhsatını hâizdir. İstanbul Asır Matba'ası, Bâb-ı 'Âlî Câddesinde numero 41316" kaydı bulunmakta ve devamında Kayseri İdadîsi Müdürü Mehmed Memdûh'un takrizinde şöyle denilmektedir:

Takrîz. Tahmîd, tasliye ve tarziyeden sonra; âşıkların aydını, olgun kişilerin derin alimi, Mevlânâ hazretlerinin temiz çocuğu, yakîn caddesinin rehberi Hazret-i Sultân Veled (Allah onun şan ve bereketini sonsuza değin artırsın) hazretlerinin "kütibe 'aleykümü's-sıyâm..." nazm-ı celîliyle derecesi yükseltilen mağfîret kaynağı oruç ibadetinin tükenmez faziletlerinden bahsederek öğüt yollu nazım ipine çektikleri bu parlak ve faydalı kaside, hoş anlatımlı Farsça lisânî ile yazılmış ve bizlerin istifâdesi sınırlandırılmış olduğundan faydalarından din kardeşlerimizin istifâde etmesini sağlamak ve Cenâb-ı Rabbin rızâsını kazanmak ümidiyle bu faydalı kaside kalem ustalarının yenilerinden, üstün zekâ ve kavrayış sahibi ve edebî yetenekleriyle temayüz etmiş olan Ahmed Remzî Efendi tarafından tercüme ve şerh edilerek ariflerin kalpleri rûhânî bir neşeyle doldurulmuştur. Gerçekten bu eser, bütün muvahhid müminlere sayılamayacak kadar çok faydalar sunan büyük bir hediyedir. Dolayısıyla bu eserin sâhibini en içten duygularla tebrik eder ve daha birçok böyle faydalı eserler neşretmesini Cenâb-ı vâhibü'l-'atâyâdan temenni ederim.

Eser-i dil-pezîrin ey Remzî - Lem'a-pâş-ı ziyâ-yı 'irfândır
Şübhesiz kim bu tuhfe-i 'ulvî - Sâ'imîne medâr-ı gufrândır

Kayseriyye Mekteb-i İ'dâdîsi Müdiri Mehmed Memdûh

Daha sonra Ahmed Remzi ön sözde şunları söylemektedir:

"Bismillahirrahmanirrahîm. Tahmid ve tasliye... Ariflerin sultânî ve gayeye ulaşanların delili, yakîn sahiplerinin kutbu, din sırları dairesinin merkezi Mevlânâ (Allah ayaklarımızı sağlam tarîkatinde sabit kılsın ve bizi onun apaçık sırları ile kutsasın) hazretlerinin muhterem çocuğu, aşk nurlarının meşalesi Hazret-i Sultân Veled efendimizin irfanın inci ipine dizdiği oruç kasîdesini acizâne şerh ve tercüme etmeye bazı arkadaşlarımla ricalarından dolayı giriştim."

Bu önsözden sonra 30 beyitlik oruç kasidesinin şerh ve tercümesi gelir. Eserin sonunda ise şerh ve tercüme bittikten hemen sonra Ahmed Remzi'nin: "Bi-hamdi-lillahi te'ala 1314 senesi Receb-i şerîfin 13. Cuma günü hitâma ulaşıp (Tuhfetü's-sâ'imîn) diye tesmiye olmuştur. Gerçi edîblerin nazarlarına konulur bir eser değilse de pây-ı melah ez-mur ne-bâşed kemter (çekirgenin butu karıncadan daha aşağı olmaz). Kayseri Mevlevî Şeyhi mahdumu Ahmed Remzî-i Mevlevî" şeklindeki notu vardır. Hemen altında da büyük ihtimalle Veled Çelebi tarafından yazılmış olan bir notta: "Ceddim Cenâb-ı Sultân Veled (ks) hazretlerine nisbet edilen manzûme-i sıyâmiyyenin şerhi olan işbu risâle-i latîfenin bir hüsn-i tesâdüf eseri olmak üzere esnâ-yı tab'ında -nüsha-i asliyeye her cihetle muvâfakatı iltizâm edilerek- hizmet-i tashîhinde

bulunulmuş ve ahkâm-ı sıyâm bir lisân-ı ‘âlimâne ile yazıldığı müşâhede olunmuş olmağa müellif-i pür-himmeti takdîren şu nâçiz kelimeleri ilâve eyledim. İbni Hazret-i Mevlânâ/ Mehmed Bahâüddîn / Veled” denilmektedir.

Ahmed Remzi (Akyürek)

Tekkelerin kapatıldığı 1925 yılına kadar yaklaşık yüz yıl postnişinlik yapmış bir aileye mensup olan Ahmed Remzi Dede, 1872’de Kayseri Mevlevîhanesi’nde doğmuş olup Kayseri Mevlevîhânesi postnişini Süleyman Atâullah Efendi’nin oğludur. Dedesi Es-Seyyid Ahmed Remzî Efendi, dedesinin babası da Es-Seyyid Süleyman Türâbî olup bu zat, Konya Mevlâna dergâhının 1815-1858 yılları arasında 43 yıl postnişinliğini yapmış olan Mehmed Said Hemdem Çelebi’nin beş yıl mürşitlik ve mürebbiliğini yapmıştır. Çok iyi bir eğitim alan ve babasından etkilenecek edebiyata ilgi duyan Ahmed Remzî önce Konyalı Şem’î Divanı’nı okumuş, Hisarcıklızâde Salim ile Kayseri tahrirat müdürü Sâmî’den etkilenmiş, Fuzûlî’nin bir gazelini tahmis etmiş, Kayseri idadisi ahlâk ve ulûm-ı dîniyye hocalığına atanmış, aynı zamanda çeşitli medreselerde Farsça, Pend-i Attâr, Gülistan, Bostan, Arûz-ı Câmî ve Mesnevi dersleri okutmuştur. Konya, Kütahya, Kastamonu, Halep, Şam, Medine gibi yerlerde çeşitli görevler yapmış, 1924’te Üsküdar Mevlevîhânesine şeyh tayin edilmiş, 1925’te tekke ve zaviyelerin kapatılmasıyla Üsküdar Selim Ağa Kütüphanesi baş memurluğuna atanmış ve burada on yılı aşkın bir süre kitapları tasnif ve tanzim etmiştir.

Remzî Dede iyi bir şair olup şairliği ve şiirlerine övgüler düzülmüş, gazel, kıt’a, tarih, satranc, muammâ, lügaz, noktasız veya elifsiz nazım gibi divan edebiyatı nazım şekillerinin hemen hepsinde manzumeler yazmış; birçok taştir, tahmis ve Farsça şiir yazmış; Mevlâna, Hafız, Sâib gibi şairlerin gazellerini tanzir etmiş; Pendnâme adıyla Farsça uzun bir mesnevi kaleme almış; 1888’den son anlarına kadar da aralarında her mısraı tarih olan manzumelerin bulunduğu birçok tarih manzumesi yazmıştır. Ahmed Remzi, sadece aruz vezniyle şiir yazmamış; hece vezniyle de destan ve koşmalar yazmıştır. Onun Türkçeyi en iyi bilenlerden olduğu belirtilmiştir. Ayrıca o; gerçek bir mümin, ilmiyle âmil bir âlim, dünya malına hiç değer vermeyip oturacak bir ev bile edinmemiş bir derviş, bir insan-ı kâmil örneği olarak tanınmıştır. Velûd bir şair ve müellif olup, eserlerini şöyle sıralamak mümkündür: *Manzûm Kavâid-i Fârisî, Tuhfetü’s-sâimîn, Âyîne-i Seyyid-i Sır-dân, Mir’ât-ı Zeynelâbidîn, Bir günlük Karaman Seyahatnâmesi, Bergüzâr, Târihçe-i Aktâb, Münâcât-ı Hazret-i Mevlânâ, Gülzâr-ı Aşk, Rehnümâ-yı Ma’rifet, Tuhfe-i Remzî, Fihrist-i Hüb, Uslûb-ı Mergûb, Miftâhü’l-kütüb ve Esâmî-i Müellifîn Fihristi, Zâviye-i Fukarâ, En-Nûzhetü’ş-şâfiye, Mahbûbü’l-Ahibbe*. Basılmamış eserleri de olup bunlar: *Kayseri Şâirleri* (kayıp), *Lübb-i Fazîlet, Tekmiletü’l-tarîka ve Ta’rifetü’l-hadîka, Farsça Divançe, Feyzîzâde*

Hilmi Efendi'dir. Ahmed Remzi Efendi 1944'de Kayseri'de vefat ederek babası ve dedeleri gibi Seyyid Burhaneddin türbesi yanına defnedilmiştir.⁸

Tuhfetü's-sâ'imîn

Sultan Veled'in oruç kasidesinin şerh ve tercümesi olan bu matbu eser, 1314.yılında, İstanbul'da Asır Matbaası'nda basılmış olup 66 sayfadır. Önce beyit yazılmış ve altında her bir kelime ayrı ayrı açıklanıp sonunda da: "ma'nâ-yı beyt" başlığı altında beytin anlamı verilmiştir. Ahmed Remzi bu kasideyi şerh ederken tıpkı sarf, nahiv, akâid, kelâm vs. konulardaki belli başlı eserlere yazılan şerhlerde olduğu gibi, her bir kelimeyi örnekleriyle birlikte etimolojik ve semantik yönlerden ele alıp değerlendirmiştir. Leksikolojik ve lengüistik yönden de değerli bir çalışma olan bu eser, Farsça öğrenmek isteyenler için iyi bir yardımcı kaynak niteliğindedir.

Otuz beyitlik kaside ile Ahmed Remzi tarafından yapılmış tercümenin kısmen sadeleştirilmiş şeklini aşağıdaki şekilde vermek mümkündür:

1.

Mî-be-sâzed cân u dil-râ bes 'acâyib dâñ sıyâm

Ger tu hâhî tâ 'aceb kerdî 'acâyib dâñ sıyâm

Ma'nâ-yı beyt: Ey muvahhid mümin ve ey irşad isteyen sâlik, İslam'ın en büyük rükünlerinden olan sıyâm, onu layıkıyla eda eden takva sahibi zâtın rûhunu ve iz'ân dolu kalbini güçlendiren gizli bir sebeptir. O, bilinmeyen garip şeyi iyice bilici ve şeriat rumuzlarını ve tarikat sırlarını fevkalâde anlayıcı eder. Eğer sen de sırlara ulaşır zühdünle seçkinler arasına girmek istersen öncelikle sıyâmı çok yüksek derecede bir emir ve iş bilmelisin.

2.

Ger tu-râ sevdâ-yı mi'râcest ber-çerh-i hayât

Dâñ ki esb-i tâzî-i tû hest der-meydân sıyâm

Ma'nâ-yı beyt: Eger senin ebedî hayatın semasına ve sonsuzluğun göğüne yükselmeye arzu ve isteğin var ise bil ki, sıyâm senin için İlâhî tâat meydanında izzet tepesine varmağa tıpkı Burâk gibi, yol gösteren ve sabâ gibi menzil giden bir Arap atıdır.

3.

Hîç tâ'ât der-cihân ân rûşenî ne-dhed tu-râ

Çünkü behr-i dîde-i dil kûrî-i izân sıyâm

⁸ Hasibe Mazioğlu, DİA, C.2, s.304-305, İstanbul 1989; *Ahmed Remzî Akyürek ve Şiirleri*, giriş kısmı, Sevinç Matbaası, Ankara 1987; I. Milli Mevlâna Kongresi Tebliğler, Konya 1986. ss. 239-254; TDEA, I, 99/ S.Nüzhet Ergun, *Türk Şairleri*, C 1, s.325-326, İstanbul 1936-45; **Ahmet Cahit Haksever**, semazen.net/sp.php?id=210.

Ma'nâ-yı beyt: Dünyada hiçbir tâ'at ve 'ibadet oruç gibi ışık vermez ve mü'minin kalp kandilini başka bir şey aydınlatmaz. Zira sıyâm, kalpleri ölü ve katı kimselerin basiret gözünü açan parlak bir kandil ve can gözüne hakikati gösteren bir saadet kandilidir. Bunun için, çok yiyici bir kimse tabiat karanlıklarından kurtulamaz, akıl çırası marifet nuruyla aydınlanmaz ve kalp aynası da gaflet pasından temizlenmez. Mesnevî: Çerâğ evvel zi-sîrî tîre kereded - Dimâğ u cân zi-hürden hîre kereded; Be-nûr-ı savm kün dil-râ müzeyyen - Ki ez-saykal şevved âyîne rûşen

4.

*Çünkü hest in savm noksân-ı hayât-ı her sûtür
Hâs şüd behr-i kemâl-i ma'nî-i insân sıyâm*

Ma'nâ-yı beyt: Her ne kadar oruç, her bir hayvanın eğreti hayatına noksanlık ve onları aç bırakmak da âdeta ömrüne hüsrân sebebi olsa da, sıyâm insanoğlunun olgunlaşmasına mahsustur ve İlâhî emaneti taşıyan Âdemoğluna oruç tutmak emredilmiştir. Sıyâmın Hz. Âdemden beri insanoğlunun vazifesi olduğu (yâ eyyühe'llezîne âmenû kütibe 'aleykümü's-sıyâme kemâ-kütibe 'ale'llezîne min-kabliküm) âyet-i kerîmesiyle sabittir.

5.

*Çün hayât-ı 'âşıkân ez-matbah-ı cân tîre bûd
Pes müheyyâ kerd behr-i matbahî işân sıyâm*

Ma'nâ-yı beyt: Çünkü Muammedî yolun âşık ve sâliklerinin hayatı can mutfağından bulandıysa, yani ibadetin takat gideren meşakkatleriyle bulandırsa onlar için sıyâm, nimetlerle dolu bir mutfak hazırladı ve ebedî hayatlarına ebedî bir vâsıta oldu.

6.

*Çîst ân ender cihân mühlik-ter ü hûn-rîz-ter
Ber-dil ü cân-ı vegâ hûn-hâre-i şeytân sıyâm*

Ma'nâ-yı beyt: Zühd ü takva cihanında şeytanı yok edici ve yıkıcı şey nedir? Sıyâmdır. Çünkü, insanı igvâda şeytanın en birinci vesilesi shevât olup shevât ise yeme içmeden oluşur; savm da ona mâni'dir.

7.

*Hidmet-i hâss-ı nihânî tîz nef' ü zûd sûd
Çîst piş-i hazret-i dergâh-ı ân sultân sıyâm*

Ma'nâ-yı beyt: Pâdişâhlar pâdişâhının manevî dergâhında, şeklî ve ma'nevî menfaat vermekte serî ve ağıyarın gözünden örten bir özel hizmet nedir? Sıyâmdır. Nitekim: “Küllü ‘amelün ibni-Âdem lehu es-savmu fe-innehu lî ve innâ eczî bihi” buyurulmuştur.

8.

Mâhî-i biçâre-râ âb ân-çünân tâze ne-kerd
K'ançi kerd ender dil ü cânhâ-yı müştâkân sıyâm

Ma'nâ-yı beyt: “ve mine'l-mâ'i küllü şey'in” âyetiyle yüceltilmiş olan su, dâ'mî sûrette kendi içinde yaşayan balıklara, sıyâmın rüyetullaha ve cemâlullaha müştâk ve âşık olan muvahhid müminlere bahşettiği letâfet, tâzelik ve ebedî hayatı gösteremez.

9.

Der-ten-i merd-i mücâhid der-reh-i maksûd-ı dil
Hest bihter ez-hayât-ı sad-hezârân cân sıyâm

Ma'nâ-yı beyt: Mücâhid ve sâlik kişinin sağlam vücûdunda oruç, gönlün arzu ve emel yolunda aç kalıp oruç tutmayan yüz bin candan daha üstündür. (Oruç üzerine Arapça bir nakille, Allah'la Musa arasında bir konuşma verilmiştir.)

10.

Gerçi îmân hest mebni ber-binâ-yı penc rûkn
Lîk vallah hest ez-ânhâ a'zamu'l-erkân sıyâm

Ma'nâ-yı beyt: Her ne kadar iman ve İslâm “Büniye'l-İslâme hams” hadîs-i şerifi gereğince beş rükün üzerine mebni ise de, Allah'a yemin ederim ki sıyâm onların içinde en büyük rükündür.

11.

Lîk der-her penc pinhân kerde kadr-i savm-râ
Çün şeb-i Kadr-i mübârek hest hod pinhân sıyâm

Ma'nâ-yı beyt: Gerçi İslâm binası beş rükünden ibarettir; ama savm o erkân içinde mertebeye, Ramazana nisbeten leyle-i Kadr nasıl gizli ise öylece gizlidir.

12.

Seng-i bî-kıymet ki sad harvâr ez-kes nengered
La'l gerdâned çü hurşîdeş derûn-ı kân sıyâm

Ma'nâ-yı beyt: Kıymetsiz taşa yüz yük olsa bile kimse bakmaz; ancak maden içerisinde tıpkı oruç tutan gibi aç olarak beklediğinden dolayı sabrı, la'l taşı tıpkı güneş gibi parlak ve kıymetli bir cevher hâline getirmiştir. İnsan bedeninde de orucun, içi, güneş gibi aydınlatarak o kimseyi zümrüt gibi baş tacı edeceğinde şüphe yoktur.

13.

*Şîr çün bâşî ki tu ez rûbehî lertzân şevî
Hîre gerdâned tu-râ ber-bîşe-i şîrân sıyâm*

Ma'nâ-yı beyt: Nasıl arslan olabilirsiniz ki, bir tilkiden korkarsın; ancak savm seni ormanlıkta bulunan arslanlara galip eder.

14.

*Bes şikem-hârî küned ân kû şikem hârî küned
Nîst ender tâli'-i cem'-i şikem-hârân sıyâm*

Ma'nâ-yı beyt: Çok özür ve bahane eden kimse çok yiyici olup, bunların talihinde oruç yoktur. Yani savmsız, abdülbatndan: *sofranın başına âvâze-i yâ Hayla gelir* ve: *Çıkarır süfîr başında sûfi gürûhundan olan gafil kimseler mahşerde hep bahane gösterici olur.*

15.

*Hâtem-i mülk-i Süleymânest tâc-ı baht-râ
Mî-nihend ber-târik-i serhâ-yı muhtârân sıyâm*

Ma'nâ-yı beyt: Oruç, Süleyman'ın mülk ve saltanatının yüzüğü olup, seçkin Muhammed ümmetinin saadetli başlarına da izzet ve itibar tacını koyup giydirmektedir.

16.

*Hande-i sâ'im be-ehvâl-i muftır der-sücûd
Zân ki mî-binşânedet ber-hân-ı er-Rahmân sıyâm*

Ma'nâ-yı beyt: Sâimin gülücüğü, sâim olmayan kimsenin secdedeki ahvâlinde evlâdır. Zîrâ, ey mü'min-i muvahhid, sıyâm seni Cenâb-ı Hakkın sofrasına oturtur.

17.

*Der-hûreş enbân-ı tûnet er be-âlâyiş buved
Hem-çü hammâmet be-şüyed ez-heme hızlân sıyâm*

Ma'nâ-yı beyt: Ta'âm ile bağırsağın içi bulaşık olursa sıyâm seni bütün kirlerden temizler. Yani yemek ve içmekle miden dolup mâsivâ kırıyla için dolduysa oruca devam et; hamamın beden kirlerini temizlediği gibi savm da can ve gönlündeki fazlalıkları temizler.

18.

*Şehvet-i horden sitâre nahs dâñ târîk-i dil
Nûr gerdâned çü mâhet der-heme keyvân sıyâm*

Ma'nâ-yı beyt: Yemek isteği ve iştahını, içi ve gönlü kara, uğursuz bir yıldız bil. Sıyâm seni bütün feleklerde ay gibi pür - nûr eder; yani, nefsânî haz ve şeytani vesveselere uyup yeme ve içmeye yönelmek bedbaht ve yıldızı düşkünlükten olur; ancak sıyâm, hakkını edâ eden kimseyi hilâl gibi parmakla gösterilir birisi ve iki cihan azizi eder.

19.

*Hîç hayvânî tu dîdî rûşen u pür nûr 'ilm
Ten çü hayvânest meg'zâr ez-pey-i hayvân sıyâm*

Ma'nâ-yı beyt: Sen ilim nuru ile dolu ve parlak bir hayvan gördün mü? Beden hayvan gibidir, öyleyse hayvan için oruç tutma.

20.

*Şehvet-i ten-râ tu hem-çü ney-şeker derhem-şiken
Tâ derûn-ı cân bi-bînî şekker-i erzân sıyâm*

Ma'nâ-yı beyt: Vücudunun arzusunu, sıyâmı şeker kamışı gibi can içerisinde ucuz şeker olarak göresin; yani kamışın sıkılıp defalarca pişirildikten sonra hâlis şeker olması gibi, sen de vücudunun kamışını oruçla iyice sıkıp art.

21.

*Katre-i tu sûy-ı bahrî key tevânî âmeden
Sûy-ı bahret âvered çün seyl ü çün bârân sıyâm*

Ma'nâ-yı beyt: Sen bir damlasın, denizin yanına gelmeye nasıl güç yetirebilirsin. Sıyâm seni yağmur ve sel gibi deniz tarafına getirir. Yani ey irşad isteyen sâlik, dünyaya meyil ve rağbetin sebebiyle bir katre hükmünde olan sen, yeme içme selinde kalmış ve mâsivâ girdabına düşüp kalırsan hakikat denizinin sahiline ulaşamazsın; ancak oruçlu olmak ve Allah için açlığa devam etmek gereklidir. Muhterem savm, seni marifet ve vuslat denizine yağmur seli gibi ulaştırır.

22.

Pây-ı hod-râ ez-şeref mânend-i ser-gerdân be-savm

Zân ki hest ârâmgâh-ı merd-i sergerdân sıyâm

Ma'nâ-yı beyt: Gayret ve himmet ayağını savm yoluyla izzet ve şeref cihetinden itibarla dolu bir baş ve yüksek derecelere ulaşmış et; yani oruca devam et.

23.

Hîştên-râ ber-zemîn zen der-küh-i gavgâ-yı nefis

Dest ü pâ mî-zen ki ne-frûşem çünîn erzân sıyâm

Ma'nâ-yı beyt: Nefisle savaşıma dağında kendini yere vurup çalışıp çabala ki, ben öyle ucuz oruç satmam.

24.

Gerçi nefset Rüstemî bâşed musallat ber-dilet

Lerze ber-vey efkened çün berg-i gül lertzân sıyâm

Ma'nâ-yı beyt: Nefsin şiddette Rüstem gibi kalbin üzere musallat olup üstün gelirse savma devam et ki, savm onu titreyici gül yaprağı gibi titrek ve belki de paramparça eder.

25.

Zulmetî kez enderûneş âb-ı hayvân mî-zehed

Hest ân zulmet be-nezd-i 'akl-ı hüşyârân sıyâm

Ma'nâ-yı beyt: İçerisinden âb-ı hayât damlayan bir karanlık, basiret ehlinin akli katında sıyâmdır.

26.

Ger tu hâhî nûr-ı Kur'ân der-derûn-ı cân-ı hîş

Hest sırr-ı nûr-ı pâk-i cümle-i Kur'ân sıyâm

Ma'nâ-yı beyt: Eğer sen ruhun içinde Kur'ân nuru istersen bütün Kur'ân'ın temiz sırrı sıyâmdır; zira açıklık; hikmet pınarı, mahabbet anahtarı, marifet kandili ve hakikat caddesidir.

27.

Ber-ser-i hânâ-yı rûhânî ki pâkân şiste-end

Mer tu-râ hem-kâse gerdâned bedân pâkân sıyâm

Ma'nâ-yı beyt: Pakların oturduğu ruhani sofrada sıyâm seni, o paklar ile kâsedaş eyler.

28.

*Rûze çün rûzet küned rûşen-dil ü sâfi-revân**Rûz-ı 'îd-i vasl-ı şeh-râ sâhte kurbân sıyâm*

Ma'nâ-yı beyt: Oruç seni güneş gibi parlak gönüllü ve ruhlu eder; sıyâm, hakiki padişaha kavuşma bayramı günü için hazırlanmış bir kurbandır.

29.

*Der-sıyâm er pâ nihî şâdî künân nih pâk şâd**Çün harâmest ü ne-şâyed piş-i gamnâkân sıyâm*

Ma'nâ-yı beyt: Sıyâma girersen gayet mesrur olarak gir; zira gamlı olan kimselere oruç yakışmaz ve de haramdır. Sıyâm, Rabb ile kulları arasında gizli bir sır olup ağyârın vâkıf olamadığı bir ibadettir.

30.

*Zûd bâşed kez girîbân-ı bekâ ser ber-zened**Her ki der-ser efkened mânende-i dâmân sıyâm*

Ma'nâ-yı beyt: Her kim ki sıyâmı başı üzerine örter, ola ki aniden beka yakasından baş çıkarır. Yani, sıyâmın temiz kaftanı altında bulunan oruçlular zümresi, beka-billah derecesinden baş gösterirler.

Ey azîz! Sıyâmın faziletlerinin sınırı yok ve açlığın faydası pek çoktur. Sözü uzatmayalım; zira bir kulu bekaya ulaştıran ibadet tavsife muhtaç değildir. Mesnevî:

*Çü o bâ-tüst tu hem bâş bâ o**Dil-i hod-râ zi-dünyâ pâk ber-şev**Eger kerdî tu der tevhîd fânî**Be-hak yâ bî-bekâ-yı zindegânî*

Eserde klasik Osmanlı şerh metodunun izlendiğine dair bir örnek olmak üzere birinci beyti aşağıdaki şekilde göstermek mümkündür:

1.

*Mî-be-sâzed cân u dil-râ bes 'acâyib dâñ sıyâm**Ger tû hâhî tâ 'aceb kerdî 'acâyib dâñ sıyâm*

“Mî-be-sâzed” sâhten masdarından nûnı hazf tâyı dâla kalb hâyı zâyâ ibdâl ile sâzed muzâri'dir ki evveline bâ-i zâ'ide ile edât-ı hâl olan mî dâhil olmuştur. Yapar kılar eder

ma'nâsında müsta'meldir. "Cân" rûh-ı hayvândır ki rûh-ı sultânînin eseri ve zıllıdır. Bu makâmda cân ile murâd mezkûr rûh-ı sultânîdir. "Vâv" harf-i 'atfdır. "Dil" 'Arabîde kalb Türkîde gönül dinür ki ehl-i tahkîk 'indeinde yürek ta'bîr olunan lahm-ı cismânî-i sanevberîye ta'alluk eden latîfe-i Rabbâniyyeden 'ibâretidir ki cemî'-i kuvvetin mebde'idir. Nitekim dimâğ cemî'-i havâssın mebde'idir. Hükemâ 'indeinde bir hakîkat-i insâniyyedir ki nefsi-nâtika ve rûh-ı bâtna ta'bîr ederler ve yürek nefsi-nâtikanın taht-ı saltanatıdır. İşbu "inne fi-ibni Âdeme mudgatin izâ salehat saleha'l-cesedi küllehu" hadîsinde kalbden murâd latîfe-i mezkûredir ki menba'-ı feyz u hayâtdır ve ba'zı muhakkıkîn dediler ki kalb yedi tabakayı müstemildir. 1.Sadrıdır ki mahall-i İslâm ve mahall-i vesvâsıdır. 2.Kalbdır ki mahall-i îmândır. 3.Şegâfdır kim mahall-i mahabbetü'l-halkıdır. 4.Fu'âddır ki mahall-i rü'yetü'l-hakıdır. 5.Habbetü'l-kalbdır ki mahall-i mahabbetü'l-hakıdır. 6.Süveydâdır ki mahall-i 'ulûm-ı dîniyyedir. 7.Mühcetü'l-kalbdır ki mahall-i tecellî-i sıfât-ı İlâhiyyedir. Zikr-i mahal irâde-i hâl i'tibâriyle kalbden 'akl ve fehm ve şecâ'at makûlesi irâde olunur. (râ) edât-ı mef'ûl (bes) inhisâr için olup besî ve besâ lafzları gibi teksîr dahi ifâde eder. Bu mahalde olduğu gibi ('acâyib dân) vasf-ı terkîbidir ki dânen-de-i 'acâyib demektir. 'Acâyib 'aceb masdarındandır. 'Aceb fethateynle tanlamak hâletine dinür ve tanlamak ma'nâsına dördüncü bâbdan masdardır ve Hak te'âlâ tarafından rızâ ma'nâsına mahmûldur. Zîrâ 'acebin mefhûmında hafiyü's-sebeb olan ve me'lûf ve ma'lûm olmayan şey'-i garîbi gördükde isti'zâm ve istigrâb ve istihsân eylemek olmakla Bârî-i Zü'l-Celâle isnâdı gayri mümkün olmağın mahabbet gibi gâyeti i'tibâriyle rızaya mahmûl olur. Ammâ 'abde isnâdı câ'iz olmağla bu makâmda ma'nâ-yı meşrûh murâddır. (Sıyâm) savm ve sıyâm imsâk ve sükûn 'ani'l-fi'l ma'nâsına mevzû'dur ve 'orf-i şer'de ta'âm ve şarâb ve cimâ'dan niyyete mukârin olarak beyâz nehârda imsâk eylemekde isti'mâl olundu. Zebân-ı Fârsîde rûze derler. Hazret-i Şeyh-i Ekber kuddise sırruhu'l-ather Fütûhâtta buyururlar ki savm lugatda rif'at ma'nâsına da gelir. Nitekim sâme'n-nehâr derler. İrtefe'a'n-nehâr ma'nâsını verirler. Pes savma anınçün savm dediler ki savmın sâ'ir 'ibâdetden derecesi erfa'dır ve savmın irtifâ'-ı şânına delîl budur ki Hazret-i Resûl 'aleyhi's-selâm andan misliyyeti ref' eyledi. Nitekim Ebû İmâme radiya'llahu 'anh bu hadîs-i şerifi rivâyet eyler ki buyururlar (eteytü ilâ-Resûli'llahe fe-kultü yâ Resûla'llah mürnî bi-emri âhizihî 'anke fe-kâle 'aleyhi's-selâm 'aleyke bi's-savmi fe-innehu lâ-misle lehu) (ger) edât-ı şart (tû) zamir-i hitâb (hâhî) hâsten masdarından nûnı hazf tâyî dâla kalb sîni hâya ibdâl ve yâ-yı hitâb ile fi'l-i muzâri' müfred muhâtabdır. (tâ) edevâtdan olup ibtidâ intihâ iltizâm râbıt şart tevkîtiyye tecâhül ta'lîl gibi bir haylî ma'nâyâ gelürse de bu makâmda ta'lîl içündür. ('aceb) ânifen zikr olundu. (Kerdî) kerdenden fi'l-i mâzî müfred muhâtab ise de muzâri' ma'nâsı verilir. ('Acâyib) zikri sebk etdi. (Dân) dânisten masdarının dâned fil'-i muzâri'inden hazf-ı dâl ve iskân-ı nûnla emr-i hazırdır. (sıyâm) mr. ânifen.

Ma'nâ-yı beyt: Ey mü'min-i muvahhid vey sâlik-i müsterşid a'zam-ı erkân-ı İslâmiyyeden olan sıyâm kemâ hüve hakkıhi edâ eden zât-ı takvâ-simâtın rûh-ı revân ve kalb-i pür-iz'ânını hafıyyü's-sebeb olup me'lûf ve ma'lûm olmayan şey'-i garîbi pek ziyâde bilici ve rümûzât-ı şerî'at ve esrâr-ı tarîkati fevka'l-gâye anlayıcı eyler. Eger sen de nâ'il-i esrâr-ı hafıyye olup zühd ü vera'nın sebebiyle istihsân ve istigrâb olunmak ister isen evvelâ sıyâm-ı mûcibü'l-en'âmı kadr ü kıymeti 'akl-ı beşerden hâric derecede bir emr-i 'acîb ve bir kâr-ı garîb bilmelisin.

Sonuç

Sultan Veled, ayet ve hadisleri tefsir ve sırları izahta gösterdiği başarı ile tanınmış ve bu sebeple "Sırrın Sultanı" unvanıyla anılmış bir kimsedir. Onun, orucun faziletleri üzerine yazdığı otuz beyitlik kasidesi de baştan sona bu kabiliyetin bir ürünü olarak ortaya konulmuş bir eserdir. Bu eserde, oruca yüklenen anlam ve muhteva, tasavvufi ve edebî mecazlarla uyum içinde işlenmiştir. Farsça olan bu kaside arkadaşlarının ısrarı ile Ahmed Remzî Dede tarafından klasik metotla bir hediye olmak üzere tercüme ve şerh edilmiştir. Bu risalede özellikle oruç kasidesinin ele alınması tasavvufi terbiye ve tezkiye ile direkt ilişkili olup bu yolla nefsin arıtılması hedeflenmiştir. Bu kasidede oruç övülüp üstün nitelikleri gösterilirken dervişin orucu nasıl anlayıp uygulaması gerektiği de ortaya konulmuştur. Orucun, Rab ile kulları arasında gizli bir sır ve ağyârın anlayamayacağı bir ibadet olarak tanıtılması ise sırrın sultanı olarak bilinen Sultan Veled'in sırları açıklayıcı kabiliyetinin bir göstergesi olmaktadır.

Kaynaklar

- Ahmed Eflâkî. (2006). *Âriflerin Menkıbeleri*. (çev. Tahsin Yazıcı). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- DEĞİRMENÇAY, V. (2009). Sultan Veled. *DİA*, C. 37, 521-522.
- ERGUN, S. N. (1936). *Türk Şairleri*. C 1, 45, İstanbul.
- HAKSEVER, A. C. (ty.). *semazen.net/sp.php?id=210*.
- MAZIOĞLU, H. (1986). Ahmed Remzî Akyürek. *I. Milli Mevlâna Kongresi (Tebliğler)*, Konya.
- MAZIOĞLU, H. (1987). *Ahmed Remzî Akyürek ve Şiirleri*. Ankara: Sevinç Matbaası
- MAZIOĞLU, H. (1989). Ahmed Remzi Akyürek. *DİA*, C.2, 304-305.
- Sultan Veled. (1985). *Maârif*. (çev. Meliha Tarıkâhya). İstanbul: MEB.
- Sultân Veled. (2011). *Türkkad*. İstanbul Şb. Yayını.